

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav Východoevropských studií

Bakalářská práce

Khrystyna Slepko

Prózy Jevgenije Nikolajeviče Čirikova

Prosaic works of Evgeny Nikolayevich Chirikov

2023

Vedoucí práce: doc. PhDr. Hanus Nykl, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Hanuši Nyklovi, Ph.D., za cenné rady, podněty a věnovaný čas při psaní mé práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Khrystyna Slepko

V Praze dne 30. 07. 2023

Abstrakt

Bakalářská práce pojednává o exilové tvorbě významného ruského spisovatele, dramatika a publicisty konce 19. a počátku 20. století a migranta v meziválečném Československu Jevgenije Nikolajeviče Čirikova.

V první části se zaměříme na Čirikovu literární činnost v Rusku, publikace v časopisech a důvody, kvůli kterým byl nucen opustit Rusko.

Druhá část se věnuje jeho životu v Československu, kde ve svých dílech reflektuje závažná témata jako je revoluce, občanská válka a bolševismus. Jeho tvorba byla přeložena do mnoha dalších jazyků včetně češtiny. Práce si klade za cíl vytvoření uceleného přehledu života a díla spisovatele v emigraci.

Klíčová slova: J. N. Čirikov; ruská exilová literatura; ruská meziválečná emigrace; meziválečné Československo.

Abstract

The bachelor thesis deals with the exile work of Yevgeny Nikolayevich Chirikov, an important Russian writer, playwright and publicist of the late 19th and early 20th century and a migrant in interwar Czechoslovakia.

The first part of the thesis will focus on Chirikov's literary activity in Russia, his audience in magazines and the reasons that forced him to leave Russia.

The second part will focus on his life in Czechoslovakia, where his works reflect on serious themes such as revolution, civil war and Bolshevism. His work has been translated into many other languages, including Czech. The thesis aims to create a comprehensive overview of the writer's life and work in exile.

Key words: E. N. Chirikov; Russian exile literature; Russian interwar emigration; interwar Czechoslovakia.

Obsah

Úvod	7
1. Prameny a literatura	9
2. Bibliografie.....	11
3. Působení v Československu	15
3.1. Ohlasy o Čirikovově smrti v tisku.....	17
4. Šelma pekelná	19
4.1. Dobové ohlasy	19
4.2. Popis díla	24
5. Můj román. Poznámky uprchlíkovy	27
5.1. Dobové ohlasy	27
5.2. Popis díla	27
6. Otcovský dům	31
6.1.1. Dobové ohlasy.....	31
6.1.2. Publikace díla	31
6.2. Popis díla	32
7. Závěr.....	37
Reference.....	39

Úvod

Práce ruského spisovatele Jevgenije Nikolajeviče Čirikova na dlouhá desetiletí upadly v zapomnění a teprve nedávno se začaly vracet do povědomí čtenářů. Zatímco dnes je pro většinu současníků prakticky neznámým jménem, na přelomu 19. a 20. století byl Čirikov jednou z nejvýznamnějších literárních osobností, jejíž popularita dosahovala popularity Čechova či Gorkého. Nicméně, jak se svět kolem něj začal měnit a válka otřásla celým Ruskem, Čirikov se ocitl v nejednoznačné pozici. Jeho postoje a názory během válečných let vedly k rozporům a nepřijetí Velké říjnové revoluce jen zkomplikovalo jeho situaci. Následně se ocitl před osudným rozhodnutím – opustit svou rodnou zemi.

Tato práce je zaměřena na život a dílo Jevgenije Čirikova, jenž svou literární tvorbou zanechal trvalou stopu ve světové literatuře. Ačkoli zůstal ve stínu svých slavnějších literárních kolegů, jeho práce působila na čtenáře stejně intenzivním způsobem a zaslouží si, aby mu byla věnována zvláštní pozornost.

První kapitola se věnuje detailnímu pohledu na život Jevgenije Nikolajeviče, jeho vývoji a cestám, které ho dovedly k jeho uměleckému vyjádření. Jako autorka bakalářské práce se zajímám nejen o jeho literární činnost, ale také o jeho postoj k dobovým událostem, které ho ovlivnily a inspirovaly. V práci je nahlíženo do jeho života v emigraci v Československu.

Další část práce bude věnována třem románům, které získaly značnou pozornost a vyvolaly obrovský rozruch u tehdejší emigrace. Tato díla mají společnou tematiku, a tou je revoluce a občanská válka. V práci jsou představeny romány: *Šelma pekelná*, *Můj román* a *Otcovský dům*, jedna se o jeho nejvýznamnější exilová díla se stejnou tematikou. Jejich analýza je obohacena o dobové recenze, které nám umožní lépe porozumět reakcím a odezvě na tyto romány. Tímto způsobem se ponoříme do světa Čirikových děl, abychom odhalili jeho příběh, umělecké dědictví a vliv, který zanechal ve světové literatuře.

Stěžejním problémem při zpracování této bakalářské práce bylo shromáždit více osobních informací o životě Jevgenije Nikolajeviče Čirikova, které se nacházejí v jeho dopisech adresovaných dětem a spolupracovníkům. Tyto dopisy jsou uloženy v ruských archivech, což představovalo pro jejich nalezení náročnou výzvu, které se nepodařilo dosáhnout. Stejně tak byl obtížný přístup k osobnímu archivu Gorkého, který je rovněž v Rusku, což komplikovalo jejich zpracování. Na druhou stranu, jeho životopis byl detailně zpracován v pracích

věnovaných Ruské pomocné akci, kde jsou uvedeny citace z jeho dopisů a odkazy na další odbornou literaturu.

Dalším ztěžujícím faktorem je to, že jeho díla nebyla řádně zpracována a neexistují o nich téměř žádné odborné posudky. Například jeho *Můj román* upadl do zapomnění a dosud nebyl vydán v novodobém vydání, čímž ztratil své čtenáře a recenze, jako by nikdy nebyl publikován. Také jeho epopěj *Otcovský dům*, o které snil jako o prorockém a zásadním románu budoucnosti, bohužel nesplnila očekávání a po jeho smrti upadla v zapomnění.

Jeho raná díla jsou považována za zajímavější, neboť v dorevolučním Rusku se více věnoval sociální problematice, díky aktualitě dramatům *Židé* a *Mužici* se proslavil za hranicemi Ruska. Naopak v emigraci se věnoval pouze válečné tematice, která neměla stejnou odezvu. Je možné, že za několik desetiletí se budou badatelé chtít vracet k tématu revoluce a Čirikovova díla opět získají své čtenáře.

V budoucnu by se badatelé mohli zaměřit na Čirikovovy mimoliterární činnosti v tehdejším Československu či v Jugoslávii a Bulharsku. Zpracování tohoto kontextu by mohlo více přiblížit jeho motivaci a myšlenky při psaní jeho děl.

1. Prameny a literatura

Při psaní bakalářské práce jsem pracovala s těmito jeho díly v ruštině: E. H. Чириков. (2010). *Зверь из бездны*. Санкт-Петербург: Фолио-Плюс; E. H. Чириков. (1925). *Мой роман*. Paris: Возрождение; E. H. Чириков. (2010). *Отчий дом*. Москва: Элли Лак; E. H. Чириков. (2017). *1917 г. Умные разговоры. Статьи, воспоминания и письма Е. Н. Чирикова*. Киев: Каяла; E. H. Чириков. (1961). *Повести и рассказы*. Москва: Гослитиздат.

Jejích českými překlady: E. N. Čirikov. (1924). *Šelma pekelná*. Praha: J. Otto. E. N. Čirikov. (1927). *Můj román*. Praha: F. Topič Knihkupec. E. N. Čirikov. (1931). *Otcovský dům*. Praha: Šolc a Šimáček.

Literatura o Čirikovovi není příliš rozsáhlá, existují o něm články v dobových novinách: *Nová doba, Přítomnost, Venkov, Česká osvěta, Pestrý týden, Večer, Dělnická rovnost, Rozpravy Aventina, Lidové noviny, Československý denník, Lumír, Zvon Letém světem, Čechoslovák, Národní osvobození, Český západ, Tábor, Poslední list, Expres, Rudé právo, Moravský večerník, Domov a svět a Čech*. Články byly věnované hlavně autorově tvorbě a v některých byly oznámení o jeho smrti.

Též mnou byly použité monografie, které jsou věnované Ruské pomocné akci, ve kterých se objevují zmínky a články o Čirikovovi: Příspěvek v knize o Marině Cvetajevové, J. J. Čirikova „*Семья писателя Е. Н. Чирикова во Вшенорах*“, v knize *Дни Марины Цветаевой – Вшеноры 2000*. (2002). Praha: Славянская библиотека при Национальной библиотеке Чешской Республики. Институт восточноевропейских исследований Философского факультета Карлова университета. Администрация г.Вшеноры. Také článek „*Persona grata*“ J. J. Čirikova o svém otci v knize: *Дом в изгнании*. (2008). Praha: Русская традиция, RT+ RS servis. Článek „*Русская акция помощи и писатель Евгений Чириков*“ J. J. Čirikova v knize *Русская акция помощи в Чехословакии. история, значение, наследие*. (2012). Составители: Лукаш Бабка и Игорь Золотарев. Praha: Национальная библиотека Чешской Республики – Славянская библиотека Гражданское объединение „Русская традиция“.

Nepatrné zmínky o autorovi byly v těchto dílech: Veber V. (1996). *Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918–1945*. Praha: Seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK; Tejchmanová. S. (1993). *Rusko v Československu (bilá emigrace v ČSR 1917–1939)*. Jinočany: H & H; Пехтерев А. С. и Ё. Клапка. (1993). Прага – Брно: *Русская литературная эмиграция в Чехословакии (1918–1938)*.

Existují pouze dvě disertační práce, které se věnují jeho životu a dílům, ze kterých jsem čerpala:
Моргунов Роман Владимирович. (2010). *Поэтика романа Е. Н. Чирикова „Зверь из бездны“*. Московский государственный областной университет.

Назарова Анастасия Викторовна. (2013). *Семейная хроника Е. Н. Чирикова „Отчий дом“ как итог идейных и художественных исканий писателя*. Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова.

2. Bibliografie

Jevgenij Nikolajevič Čirikov se narodil 5. srpna 1864 (podle nového stylu) v Kazani do šlechtické rodiny. Jeho otec byl vysloužilým armádním důstojníkem, později pracoval jako policejní úředník (Čirikov, 1961. str. 3). Své dětství strávil budoucí spisovatel na vesnicích a v okresních městech na Volze. Jak posléze často vzpomínal, jeho prvními vychovateli, učitelem a rádcem byla Volha, tu bude následně opěvovat ve svých verších a próze.

V jedenácti letech nastoupil na kazaňské gymnázium. V těchto letech bylo mezi kazaňskou inteligencí a studenty rozšířeno narodnictví, které proniklo i na gymnázium. O mnoho let později v emigraci bude Čirikov vzpomínat: „*Время моего пребывания в гимназии— 1875— 1883 годы — прошло под огромным воздействием идей народничества. Народническая революционность словно носилась тогда в воздухе, и уже в пятом классе гимназии мы все были «народниками» (...)*“ (Čirikov, 1961. str. 4). Po ukončení gymnázia v roce 1883 nastoupil na tamější univerzitu, kde rok navštěvoval právnickou fakultu. O rok později přešel na fakultu matematickou, kde přimknul k revolučně naladěným studentům.

V roce 1887 vzniká první marxistický kroužek, jehož organizátorem je Nikolaj Fedosejev. Čirikov se pohybuje v kruzích studentů, kteří jsou v kontaktu s Fedosejevem. Spjovala je touha bojovat proti sociální nespravedlivosti a protest proti vládě. V prosinci téhož roku došlo k velkým nepokojům na univerzitě, při nichž proběhlo shromáždění studentů, kterého se zúčastnil také student Uljanov.¹ Čirikov byl zatčen a poslán do Nižního Novgorodu jako jeden z hlavních podněcovatelů shromáždění. V Nižním Novgorodu bydlel Čirikov v bytě spisovatele Nikolaje Karonina-Petrovavlovského. Ten byl pár dní po jeho příjezdu prohledán a Čirikov byl zatčen podruhé za napsání naleznuté satirické Ódy *Oda Aleksandru*, kterou Čirikov četl na shromáždění narodnické inteligence. Nicméně po dvou a půl měsících byl propuštěn pro nedostatek důkazů. Byl pod policejním dohledem se zákazem pobytu ve všech univerzitních městech a velkých centrech (Čirikov, 1961. str. 5). V té době Čirikov přispívá do kazaňských novin *Volžskij vestnik*, díky čemu si mohl vylepšit svoji finanční situaci.

Do literatury vstupuje jako spisovatel dětské literatury, jeho prvotina *Ryžij (Рыжий)* je věnována osudu dítěte a je publikována v roce 1886 v novinách *Volžskij vestnik*.

Přispívá také do místních novin v Astrachani: *Astrachanskij vestnik* a *Astrachanskij listok*.

¹ Vladimir Iljič Uljanov

V roce 1888 během neustálého stěhování se seznamuje v Caricynu s Maximem Gorkým a o rok později v Astrachani s Nikolajem Gavrilovičem Černyševským. Poté se opět ocitá ve vězení. Tahle léta neustálého dohledu policie, zatýkání, střídání profesí a bydlení se staly nejvýznamnějšími v jeho biografii a k těmto událostem se bude vracet v průběhu celé své umělecké tvorby.

Od roku 1894 se Čirikova tvorba postupně objevuje i v jiných tlustých žurnálech *Mir Božij a Severnyj vestnik*.

Spolupracuje se *Samarskaja gazeta*, a následně *Samarskij vestnik*, kolem kterého se seskupili marxisté. Toto období se pro něj stane přelomovým v jeho myšlení, které ho následně přivede ke kritickému hodnocení jeho narodnických názorů. Paralelně s ním v Samaře pobývá Lenin, což samozřejmě oživilo společenský život marxistů a jejich aktivizaci boje s narodniky. Nehledě však, že v té době přispíval do novin *Novaja žizn' a Žizn'*, se Čirikov nestal revolučním marxistou a jeho kontakty s nimi byly jen povrchní.

Na tyto střety marxistů s narodniky navazují povídky z tohoto období *Invalidé (Инвалиды)* 1897 a *Cizinci (Чужестранцы)* 1899.

Jedním z jeho nejdůležitějších a nejznámějších raných děl jsou prózy *Tánino štěstí (Танино счастье)* 1901 a *Slavila jmeniny (Именинница)*, které jsou věnovány osudům žen z lidu.

Jeho touha zmírnit osud národa, přivedla Čirikova do řad demokraticky naladěných spisovatelů, seskupovaných okolo Gorkého nakladatelství *Znanije*, se kterým bude aktivně spolupracovat. V průběhu jejich těsné spolupráce od roku 1901 do 1908 v rámci nakladatelství uveřejnil řadu svazků jeho děl.

Jednou z jeho nejvýznamnějších prací 90. let 19. století je drama *Židé (Евреи)* napsané těsně před revolucí roku 1905, drama má silný společensko-publicistický charakter. V Rusku vyvolala obrovský rozruch, ale ve zkrácené verzi a po vytrvalém boji proti cenzuře, byla vydána v jeho sborníku her. V zahraničí bylo drama inscenované v Paříži, Londýně a Vídni. V Německu bylo poprvé hrané ruskými studenty, což udělalo obrovský dojem.

Předrevoluční roky se staly vrcholem jeho tvůrčího rozvoje. V roce 1905 píše díla, která odrážejí revoluční události na vesnicích jako jsou pozemkové spory mezi rolníky. Čirikov věnuje tomuto tématu drama *Mužici (Мужики)* a povídku *Mjatežníci (Мятежники)*.

Revoluce v roce 1905 rozdělila jeho život a spisovatelskou činnost na dvě poloviny. Tuto část provází odchod z nakladatelství *Znanije* a ukončení vztahu s Gorkým. Nastává prudký zlom v jeho tvorbě, přehodnocení všech revolučních hodnot, svého života, pohledu na svět.

Po odchodu z nakladatelství *Znanije* v letech 1910-1917 Čirikov vytváří řadu děl psaných svým dřívějším realistickým způsobem a reflektuje společensky významné události v dějinách Ruska. Čirikov je psal ze svých vzpomínek, díky čemuž zachytil nejvýznamnější okamžiky svého života. Jedná se především o autobiografickou trilogii *Tarchanoviův život (Жизнь Тарханова)* (1911-1914), skládající se z románu *Mládí (Юность)*, *Vyhnanství (Изгнание)*, *Návrat (Возращение)*. Poslední část *Rodina (Семья)* je publikována v Československu v roce 1922. V tomto díle popisuje život ruské inteligence, revoluční činnost studentů, první střety narodníků s marxisty a také život a vztahy narodnické inteligence v exilu.

V letech 1910–1912 píše celou sérii příběhů, které tvoří soubor próz *Květy vzpomínek (Цветы воспоминаний)*. Zvláštní místo, zde zaujímá novela *Osud (Судьба)*, kde Čirikov přesně popisuje studentské shromáždění na Kazaňské univerzitě v letech 1887. Především slavného shromáždění 4. prosince, kterého se zúčastnil Lenin, později budou biografové Lenina používat tento materiál jako pramen.

V říjnu 1912 odjíždí do Bulharska, kde pro noviny *Kijevskaja mysl'* píše a informuje o událostech první balkánské války, kde působí jako válečný zpravodaj. Válečné dojmy později zpracoval do knihy *Cesta na Balkán (Поездка на Балканы)* v roce 1913 (Veber, 1996. svazek 4. str. 48). Během první světové války Čirikov opět zaujímá přední pozice jako válečný korespondent, kde píše do novin *Russkoje slovo*.

V roce 1916 vychází jeho sbírka povídek *Ohlasy války (Эхо войны)*, kde odráží svůj názor na imperialistickou válku.

Čirikov nesouhlasil s vítězstvím bolševiků v říjnu 1917. Ostře odsuzuje potlačení demokracie a bolševický teror ve svých veřejných projevech a článcích. Mnohdy byl za své výroky byl vyslýchán a v létě 1918 jen o vlásek unikl zastřelení v Kolomně (Čirikov, 2017). Na vrcholu revoluce opouští Moskvu, jelikož napsal do novin *Russkije vedomosti* článek o Leninovi *Velikij provokatér (Великий провокатор)*.

Záhy poté dostává varovný dopis od Lenina: „Евгений Николаевич, уезжайте. Уважаю Ваши талант, но Вы мне мешаете. Я вынужден буду Вас арестовать, если Вы не уедете“ (Бушканес, 2014).

Posledním bodem se stává publikace brožury *Narod i revoljucija (Народ и революция)*, po které si ho Lenin vymezuje jako spisovatele literatury bělogvardějské (Čirikov, 2017. str. 149). Všechny tyto okolnosti se staly podnětem k brzkému přestěhování Čirikova na Krym odkud posléze 13. listopadu 1920 odjíždí sám bez rodiny do Konstantinopole, nynějšího Istanbulu. Tam za ním přijíždí mladší syn a následně spolu odcestují do Sofie. V Bulharsku se mu nedaří, nejsou tam literární večery, přednášky nebo jiný kulturní život. Nemá kde publikovat a je bez příjmu.

Už v roce 1921 Čirikov píše domů dopis, ve kterém stojí že jeho mladší syn má možnost studovat střední školu v Praze a tak je Čirikov pozitivně naladěný na přesun do Československa. Jak sám píše v dopisech, je tam populárním autorem. „*Оказывается, что чехи меня переводят во все лопатки, переведено до 10 моих книг, красующихся на окнах надписями „новая книга любимого русского писателя“. Конечно, мне ничего не уплачено, а переведено, говорят, ужасно скверно*“ (Čirikov, 2012. str. 288). Za publikaci v Rusko-bulharském nakladatelství své trilogie *Život Tarchanovův a Smerdjakov russoj revoljucii (Rol' Gor'kogo v russoj revoljucii)* dostává peníze za které přijíždí do Prahy. V Praze v roce 1922 publikuje poslední část *Života Tarchanovova Rodina*, která byla zprvu vydaná česky, rusky se mu podaří vydat román až v roce 1924.

3. Působení v Československu

Do Československa přijíždí v roce 1922 a nachází tu nový, druhý domov. Zprvu se usadil v Podbabské ulici v Praze. („Kulturní Obzor,” 1932)². Následně se rodina stěhuje do Všenor, kde bydlí čtyři měsíce v hotelu „Myslivna“ a jako letní sídlo používá vilu „Tetka“ (Čirikov, 2002. str. 30). Nakonec se rodina Čirikových usazuje ve Všenorech ve vile Boženka, která se stává centrem kulturního života ruských emigrantů, probíhá tam čtení a schází se tam řada osobností jako třeba ruská spisovatelka a básnířka Marina Cvetajevová a ruský básník a jeden ze zakladatelů ruského symbolismu Valerij Brjusov. Marina Cvetajevová se stává Čirikovou sousedkou, často si povídali a pomáhali si. Čirikov oceňoval talent Cvetajevové a mnohdy byl prvním posluchačem jejích děl. Ona ho naopak považovala za spisovatele zastaralého, nehledě na to si Cvetajevová na vždycky udržela přátelský vztah s rodinou Čirikovových (Čirikov, 2002. str. 36).

V exilu se Čirikov, stejně jako většina ruských spisovatelů ujal poslání zachovat ruskou kulturu. Vedl uměleckou, literární a hudební federaci, aktivně se podílel na práci sjezdu ruských zahraničních spisovatelů z Československa, který se konal v Bělehradě v roce 1928. V Československu publikuje v místních časopisech, stává se stálým členem *Svazu ruských spisovatelů v ČSR* a je jedním z hlavních představitelů *Výboru zaměřeného na zlepšení života ruských spisovatelů a novinářů působících v ČSR*. Stává se členem literárního kroužku *Daliborka*, který byl založen v roce 1924 (Pechterev & Klapka, 1993. str. 99) a zúčastňuje se pravidelných schůzek *Česko-ruské jednoty* (Tejchmanová, 1993. str. 38).

Dlouho posílá peníze rodině do zahraničí a postupně se mu podaří přestěhovat zbytek rodiny do Prahy. On a jeho děti dostávají stipendium v rámci Ruské pomocné akce. Čirikov často ve svých dopisech přesně popisuje, jak s penězi rodina zachází a často si stěžuje na jejich nedostatek. Píše ve svých dopisech, že nemá možnost publikovat rusky, což se stává příznačným pro jeho román *Šelma pekelná*, který je zprvu vydán česky a je věnován „českému národu“ (Čirikov, 2012. str. 293). Na konci roku 1924 vychází již druhé vydání jeho románu. Je přeložen do němčiny, ale ruské publikace se dočká až v roce 1926.

V roce 1925 se Čirikovovi stěhují do Prahy do profesorského domu, zatímco jeho dcera s rodinou zůstává ve Všenorech. V menším bytě, ve kterém bydlel v nejvyšším patře nebyl

² U některých zdrojů v této práci (např. dobové novinové články) nebylo možné najít jména autorů, a tak jsou v citaci uvedené názvy konkrétních článků

výtah, a proto se Čirikov v roce 1930 stěhuje do nového „ruského domu“ v Dejvicích – „*У трех жуликов*“ (Čirikov, 2008. str. 280).

V roce 1925 nakladatelství J.R. Vilímek vydává jeho román revoluční doby *Láska komisaře Muravěva* (*Любовь товарища Муравьева*), který vychází jako český originál (Jena, 1926). Zde v ČSR v roce 1924 v Městském divadle vídeňském má premiéru jeho čtyřaktová hra *Sovětský komisař* (*Красный Паяц и белая Пьеретта*) (K. Čv., 1924). V Praze vydává svůj další román *Můj román (poznámky uprchlíkovy)* v roce 1926 (*Мой роман, Записки беженца*).

Čirikovova díla po příjezdu do Prahy vydává prestižní nakladatelství „*J. Otto*“ v rámci své „*Ruské knihovny*“. Jeho práce do češtiny překládali V. Podhorský, E. Čech, V. Červinka, L. Baudyšová. Čirikov také spolupracoval s ruskými zahraničními periodiky v Paříži (*Sovremennyje zápisky, Russkaja mysl', Vozroždenije*) a ve Varšavě (*Rodnoje slovo*) (Veber, 1996. str. 48).

Jevgenij Nikolajevič slaví čtyřicáté výročí své literární práce 30. ledna 1927, zde v Československu. Informují o tom noviny *Český svět, Čechoslovák* a *Venkov*. Ruské berlínské noviny *Rul* uveřejnily 16. ledna pozdravnou stat' spolu se spisovatelovým portrétem, přišli mu vyjádřit úctu členové Svazu ruských spisovatelů a novinářů v Československu, členové literárního kroužku *Daliborka*, dostal mnoho blahopřejných dopisů. Slovanský přehled při této příležitosti uveřejnil Čirikovův portrét z pera literárního kritika J. Hostovského. Portrét končí krátkým shrnutím Čirikovova významu pro ruskou literaturu (Veber, 1996. str. 48).

V roce 1929 publikuje v Bělehradě rodinnou kroniku ve formě románu *Otcovský dům*, ve kterém vyjadřuje svůj názor a postoj k revoluci 1917. V té době v Bělehradě vydává ještě svůj poslední soubor povídek *Večernij zvon* (*Вечерний звон*), stávající se tak jeho posledním dílem před smrtí (Čirikov, 2008. str. 282).

Československý denník nás ve svém prvním čísle 1. ledna 1930 informuje o tom, že Čirikov strávil celý prosinec v Jugoslávii, kde uspořádal řadu přednášek jak v Bělehradě, tak v Záhřebě a jiných městech. A v Bělehradě se na jeho čest konal večer, věnovaný Volze (“Spisovatel E. N. Čirikov v Jugoslávii,” 1930).

Nehledě na to, že byl Jevgenij Nikolajevič obklopen svojí nejmilovanější rodinou a přáteli, tak často vzpomínal na Rusko, hlavně na Volhu a nechtěl být pochován do cizí země. Čirikov si byl vědom, jak velký význam měla Ruská pomocná akce nejen pro jeho rodinu, ale také pro všechny ruské emigranty. Není divu, že věnoval román *Šelma pekelná* českému národu.

Nehledě na to, že se nikdy nenaučil česky, tak vždycky vzdával vděk českému národu za exil a možnost publikovat. V Československu bylo publikováno devět jeho knih. Byly vydávané jeho pověsti a publikované články v žurnálech. Řada jeho knih byla přeložena do češtiny, angličtiny, francouzštiny, němčiny, polštiny a dalších jazyků (Čirikov, 2012. str. 287).

Jak píše ve své disertační práci Morgunov (2013), tak po celá léta tvůrčí cesty Čirikov přecházel od realismu k neorealismu – literárnímu směru obohacenému silnou lyrickou tendencí, modernistickou poetikou a biblickými motivy, což bylo výrazné v jeho *Volžských povídkách* (*Волжские сказки*) a emigračních povídkách. V období první světové války, revoluce a prvních let emigrace se začal rozvíjet autorův publicistický ráz jeho tvorby, ale občanský patos a pacifismus nikdy nevrátil autorovi jeho pozitivistické pojetí života. Naopak skrze své zážitky z vojenského prostředí a tragické životní peripetie prosvítá jeho touha porozumět životu (Morgunov, 2013. str. 74–75).

Jevgenij Nikolajevič Čirikov umírá v kruhu rodiny 18. ledna 1932 v Dejvicích a je pohřben v nekropoli ruské emigrace na Olšanských hřbitovech.

V dalších kapitolách se podrobně zaměříme na tři jeho romány, které napsal v Československu, na jejich tematiku a popularitu.

3.1.Ohlas o Čirikovově smrti v tisku

V devatenáctém čísle *Českého denníku* 19. ledna, den po jeho smrti, vychází jeho nekrolog „Z Prahy 18. ledna (Čtk.) V noci na dnešek zemřel ve svém bytě v Dejvicích ruský spisovatel E. N. Č. (...)“ (“Spisovatel E.N.Čirikov Mrtev.,” 1932). Ve třicátém druhém čísle *Lidových novin* vychází oznámení o jeho smrti, doplněné autorovým životopisem a následnou statí něm od N. Melniková-Papouškové pod názvem *Tak umírají*, píše: „*Tak odešel E.N. Čirikov, jehož postava musela upoutat každého nezasvěcené. Byl ztělesněným živým pomníkem ruské inteligence devatenáctého století. S dlouhými vlasy a v rozměrném pytlovitém kabátu, místo kravaty ohromnou mašli, se kterou se neloučil ani při neslavnějších příležitostech*“ (Melniková-Papoušková, 1932). V měsíčním listu pro kulturu, umění, kritiku, a zvláště literaturu *Rozpravy Aventina* vychází 28. ledna 1932, nekrolog doplněný fotografií autora. S článkem od N. Melnikové-Papouškové pod názvem *Na okraji tvorby E. N. Čirikova* popisuje autorův životopis do revoluce, vylučuje jeho popularitu u nás ještě před emigrací, a zařazuje ho mezi evropské spisovatele. Dále hodnotí jeho tvorbu jako lehké bohémství. Pak se zaměřuje na jeho emigraci a nakonec píše, že sen je silnější než život, což považuje za metaforu smrti (Melniková-Papoušková, 1932).

Jeho smrt byla oznámena také v těchto novinách: v obrázkovém týdeníku *Letem světem*, kde ho nazvali jedním z nejlepších ruských epiků, ve všennárodním měsíčníku *Čechoslovák*, v týdeníku beletristickém a literárním *Zvon*, v novinách *Národní osvobození*, v novinách *Samostatnost*, v ilustrovaném týdeníku křesťansko-sociálním *Český západ*. Novinách: *Poslední list*, *Expres*, *Venkov*, *Rudé právo*, *Moravský večerník*, *Domov a svět*, *Tábor* a *Ročence Československé republiky*. V lidovém deníku *Večer* s jeho krátkým životopisem a žánrovým rozbořem děl.

V deníku Komunistické strany Československa *Dělnická rovnost* se objevuje dlouhý článek s nápísem „*Ministerstvo zahraničních věcí platí pohřeb ruského emigranta*“. „*Nákladný pohřeb s několika popy a drahou zádušní mší bude platit ministerstvo zahraničních věcí, spasitel bělogvardějců dr. Beneš – ovšem ze státní pokladny. Pripomenuti sluší, že se E. N. Čirikovovi o chudobě ani nesnilo*“ („MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ Platí Pohřeb Ruského Emigranta,“ 1932). Informaci o tom, že pohřeb platí ministerstvo zahraničních věcí také sděluje politický týdeník katolický *Čech*. O jeho posledním roce života a jeho zdravotním stavu se zmínil *Československý denník*: „*(...) Čirikov byl velice čilý a energický až do podzimu r. 1931, kdy po návratu z Jugoslaviie cítil se vyčerpaným a začal se vyhýbat společnosti. Většinu času ztrávil ve své pracovně v Praze, v ulehnutí a lékaři zjistili u něho rakovinu ledvin. Nemocný nevěděl o nebezpečí, které mu hrozilo a přes veliké bolesti skoro do posledních dní před smrtí neztrácel vědomí a zajímal se o život, žádal, aby mu byly dávány noviny a snažil se sledovati běžné události. Velka životní energie přes to, že Čirikov pilně pracoval na literárním poli skoro 44 let, neopustila ho ani před smrtí. První panychida po zesnulém konala se v bytě E. N. Čirikova v přítomnosti jeho rodiny a nejbližších přátel o 3. hodině odpolední dne 18. ledna*“ („Ruský Spisovatel E. N. Čirikov Zemřel,“ 1932).

Týdeník zábavný, poučný *Světovzor* ve dvacátém prvním čísle věnuje Čirikovovi velký článek, který píše Sergej Savinov: informuje nás o smrti, tvorbě a autorově životu v emigraci.

Na roční výročí Čirikovovy smrti v novinách *Pestrý týden*, vychází článek pod názvem *S Čirikovem na koroptvích*, který nám ukazuje spisovatele z jiného úhlu. Zjišťujeme, že Jevgenij Nikolajevič byl náruživým myslivcem a byl pozván, aby se zúčastnil honu, autor v článku vzpomíná jak byl Čirikov nadšen z pozvání. Zároveň píše, že se tento jejich hon se stal posledním před autorovou smrtí. V závěru píše: „*Já však budu do své smrti viděti zářivé oči a radostný jeho úsměv, když u nás, v Československu, dostak po prvé milovanou pušku do ruky, budu stále slyšeti jeho zvonivý hlas: „Vy tři na ránu a já tři pudly!*“ (J.Š., 1933).

4. Šelma pekelná

V článku *Persona grata* vnuk Jevgenije Nikolajeviče píše, že Čirikov s rodinou bydlí ve Všenorech, v místním hotelu Myslivna, kde od 20. května do 1. října 1922 napsal za necelé čtyři měsíce svůj známý román *Šelma pekelná*, který věnoval českému národu (Čirikov, 2002. str. 30-31).

„А я уже написал половину нового романа «Зверь из бездны», выходит хорошо. Приготовляй обложку из иллюстраций к Апокалипсису. М[ожет] б [ыть] возьму рисунок в замке Карлова Тына (в церкви): там, сказали, есть этот Апокалипсический зверь“ (Čirikov & Kopršivova, 1999. str. 182). 21. srpna v dopise dceři Ludmile, která žije v Berlíně oznamuje, že román dokončil. Odevzdá ho do nakladatelství, kde ho vydají česky, ale neví, jak má zařídit jeho vydání v ruštině. *„Ты поговори там с „Словом,, с Дьяковой, и издательством „Грани“. Роман несомненно будет интересен и для изданий на немецком, фр. и др. языках. Тема животрепещущая и написана не тенденциозно, не щажу ни красных, ни белых в смысле озверения человеческих душ и любви“* (Čirikov & Kopršivova, 1999. str. 185).

Román byl do češtiny přeložen nejlepším tehdejším překladatelem Vincentem Červinkou a vyšel nejprve v Praze v roce 1924 v Ottově Ruské knihovně.

4.1. Dobové ohlasy

Na rozdíl od jeho dalších románů se *Šelma pekelná* hodně propagovala v novinách a vyšlo nespočet oznámení a recenzí na toto dílo. První zmínka pro veřejnost se objevuje v *Národních listech* 23. listopadu 1923, že se román dotiskuje v českém překladu, který vyjde dřív než ruský originál. O skoro dva měsíce později se v *Národních listech* objevuje hned několik oznámení po sobě o vydání díla, které obsahují krátký děj a cenu knihy.

Také *Lidové noviny* se zmínily hned ve čtyřech číslech v roce 1924 o *Šelmě pekelné*, přičemž jedno z oznámení bylo umístěno do týdenní literární rubriky.

Hned ve dvou číslech: dvanáctém (14. února) a třináctém (28. února 1924) noviny *Světlozor* věnují pouze oznámení, doplněné ilustrací revoluce, *Šelmě pekelné* polovinu stránky. Zábavný a poučný časopis *Lumír* nás ve svém druhém únorovém čísle informuje o románu řečnickou otázkou: *„Všimli jste si již oznámení o novém románu Čirikova, který právě vyšel?“* (“Všimli Jste Si?” 1924).

Také plzeňský měsíčník pro literaturu *Pramen*, zmiňuje *Šelmu pekelnou* v rubrice překladu a dokonce věnuje několik odstavců recenzi díla a překladu některých slov.

V *České osvětě*, listu věnovaném zájmům veřejného knihovnictví a organizaci lidového vzdělání, je v rubrice *Lidová (dobrá) četba* umístěna Čirikovova *Šelma pekelná*, jejíž počátek autorovi článku připomíná Tolstého *Vojnu a mír*. V Moravském večerníku je citován komentář o knize od překladatele Vincenta Červinky: „*Vinc. Červinka zmiňuje se o tomto románě podotýkáje, že i v tomto díle je Čirikov důsledný naturalista, neboť líčí vskutku dle přírody, často děsné: velmi objektivně, zhusta dokumentárně kreslí situace na straně „rudých“ stejně, jako na straně „bílých“*“ (“Od J.N. Čirikova ‘Šelma Pekelná,’” 1924).

Noviny *Venkov* vydávají ve svém březnovém padesátém druhém čísle v roce 1924 kladnou recenzi na Čirikovo dílo, avšak negativní na Červinkův překlad, jehož čeština není nejvytříbenější. Nepatrné zmínky o vydání díla jsou v novinách *Československá samostatnost* a *České slovo*.

Dlouhý článek o Čirikovovi se objevuje v novinách *Nová doba* pod názvem: „*Literatura. Erotika a revoluce*“. V něm autor rozebírá novou knihu Čirikova *Šelma pekelná*. Vyjadřuje se dosti negativně k faktu, že kniha byla zařazena do klasické Ruské knihovny Otova nakladatelství, jelikož tam byl Čirikov zařazen dokonce dříve než sám Maxim Gorkij a Lermontov. V jeho očích proto Ruská knihovna zlaciněla. Následně přidává svoji negativní recenzi na román *Šelma pekelná*, kde kritizuje dílo za jeho velmi rozvrácenou dějovou linii, která vůbec nepopisuje historické události: „*...je to pouhý routinerský obrázek s obzorem co nevíce zúženým, místo čehosi, nač čekal vlastně celý kulturní svět (byl si Čirikov vůbec vědom této své zodpovědnosti?), to jest na knihu, která by beletristickou formou odhalila tajemství ruské občanské války; čekal, že se mu poví něco věcného, hlubokého o těch náhodách, na nichž se lidstvo musí přece učiti. To předurčovalo prostinkou formu, nemusilo tam býti skoro žádné románové posuny figur na epické šachovnici, jen tu duši, duši člověka, duši národa, kraje, města, země, duši událostí zachytit! Ale místo toho je mnoho děje a velmi erotického, mnoho bolesti, únavy, žádné východisko – slovem: známý Čirikov. Tou šelmou pekelnou není vlastně mužská posedlost zajetí nýbrž mužská posedlost po říji. Skoro celý román je věnován pekelné erotické historii dvou bratru, Vladimíra a Borise, občanská válka je jen, takový vzniká dojem, nové, dráždivé pozadí pro známou čirikovskou erotickou příhodu. Opravdu, jakoby celá ta strašná věc, revoluce, byla spisovateli dobrou k tomu, aby*

si v jejím rámci vymyslel něco ještě eroticky smělejšího a zvláštějšího, než si vymýšlel ve svých dílech mírových, která z toho právě důvodu jsou hltána českými studentkami. (...) Není to první Čirikova práce, která nás degoutovala pokud šlo o ruskou inteligenci, ale v této dostoupilo to svého vrcholu. (...) Nebylo splněno očekávání kulturní veřejnosti, byl napsán pouze nový čirikovovský román na velmi vzrušujícím a nevšedním pozadí. Umělecky to nezměnilo také už ustáleného obrazu tohoto spisovatele. Je to poněkud impresionisující realismus, sloh obratný, stavba solidní, jenže kniha je velmi rozvleklá. Ale i to je ostatně pro Čirikova typické (Ach., 1924).“ Recenzent (jméno není známo), chválí Čirikova, že dodržuje slib, který nám dává v předmluvě, a to že se setkáme se spisovatelem, který se dívá hluboce a lidsky na tuto tragédii, bez fanatismu levého či pravého. Stejně jako mnozí kritizuje překlad za velké množství přebírání rusismů do češtiny, slov i slovosledu. Přivádí příklad, že český „zastřelený“ mu zní příbuznější, než „rozstřílený“ (Ach., 1924).

Vydání ve svém ruském originále se dílo dočkalo až roce 1926. Vydává ho v Praze ruské nakladatelství Plamja, nejvýznamnější nakladatelství ruského exilu, které bylo založeno v Praze v roce 1923 a fungovalo do roku 1926 pod vedením Jevgenije Ljackého.

Vychází pod názvem „Зверь из бездны“ a podtitulem „Поэма страшных лет“. Čirikov měl konkrétní představu o ilustraci ke knize: „Обложка: цвета: черный, белый. Морская пучина, прибой на берег скалистый, вроде Батилиманского хаоса, и из пенящейся и взмывшейся волны вылезает семиголовый апокалипсич. зверь – дракон (если в красках, - то дракон 1/2 белый 1/2 красный.) Около дракона – змей крутится или два, для симметрии с обеих сторон; небо мрачное, страшное, гибнет корабль вдали, разбитый бурей. Буревестники летают низко (Čirikov & Kopršivova, 1999. str. 187).“ Ilustraci k jeho dílu nakonec vytvořila jeho dcera. Ta zobrazila šestihlavého draka, stojícího na mořských vlnách a chrlicího rudý oheň, s explodující sopkou v pozadí. Čirikov byl nespokojený s výsledkem, ale nehledě na to, se ilustrace objevila na obálce ruského vydání románu.

O vydání románu v ruštině nás informují ruskojazyčné noviny *Slavjanskaja kniga* 1926.

V roce 2000 byl román znovu vydán současně v Minsku a Simferopolu. Téhož roku vyšel v Moskvě také velký sborník, který kromě románu obsahoval i některé jeho pohádky a povídky. Dvě poslední vydání jeho románu byla v letech 2020 a 2022.

Je zajímavé, že román měl u obyčejných čtenářů, jak českých, tak ruských úspěch, zatímco u kritiků vyvolal smíšený ohlas. Čeští kritici ho kritizovali za přílišné množství erotiky a málo historických událostí a válečné tematiky. Tvrdili, že autor použil téma revoluce a občanské války pouze jako návnadu pro zvýšení popularity díla. Ruští kritici měli smíšenou reakci.

Podle Morgunova (2010) vydání románu vyvolalo polemiky, které se odehrávaly v různých publikacích, v berlínských novinách *Rul'* a pařížských *Vozrožděnije*. Hlavními účastníky polemiky byli tři osobnosti: známý ruský filozof, historik a novinář Pjotr Struve, ruský publicista, politik a pedagog Alexandr Izgojev a samotný Čirikov. Celá polemika započala otevřeným dopisem pražských studentů, který byl zveřejněn v novinách *Vozrožděnije* 14. ledna 1927.

Vzhledem k důležitosti recenze ji ocituji celou:

„Милостивый государь Евгений Николаевич.

Мы, участники и друзья белого движения, с глубоким интересом следим за всей литературой, касающейся этой эпохи, и потому не можем пройти мимо вашего романа, только что выпущенного на русском языке, - «Зверь из бездны». Как вы сами пишете в предисловии, этот роман является подлинной хроникой этой эпохи и, значит, имеет характер не беллетристического произведения, а является как бы историческим материалом, взятым из ваших личных наблюдений.

Мы не хотим касаться литературных качеств этого романа, но мы хотим указать вам, Евгений Николаевич, какой удар наносите вы той светлой и чистой идее, которую несли люди, идя на спасение нашей Родины. Идее этой отдавали самое большее, что могли дать, - свою жизнь. Вы это, по-видимому, просмотрели. Мы сознаем, что в эту эпоху были сделаны ошибки, мы признаем, что наряду с геройскими поступками было немало и отрицательных явлений, но эти явления были единичны, и они искуплены кровью тех, кто отдал свою жизнь за Родину. Вы же в вашем романе выводите только отрицательные типы.

Пусть ваша совесть скажет вам, так ли все было, как вы пишете в вашем романе, и была ли в белом движении только одна сплошная грязь.

Нам непонятно, как вы – русский писатель, давший нам ряд произведений, полных любви ко всему русскому, именно теперь, в минуту наших бедствий и тяжелых испытаний, выпустили такой роман и выпустили его сперва на чешском языке, посвятив его чешскому народу, нашим друзьям и братьям по крови.

Чего вы старались достигнуть таким самооплеванием? Зачем вы нашу семью вывели в виде ужасной семьи Паромовых? Неужели вы не видели других семей?

Мы решительно протестуем против вашего романа и считаем его клеветой на белое дело и его участников. Ни одна статья в советских газетах не могла так очернить борцов за спасение Родины, как ваш роман“ (Morgunov. 2010. str. 4-6).

Alexandr Izgojev se Čirikova po tom dopise zastal, naopak Petr Struve podpořil studenty a nejspíše byl organizátorem dopisu.

Je zřejmé, že exulanti přijali román *Šelma pekelná* jako pomluvu bílého hnutí. Byli uraženi, že román vyšel nejprve v češtině a až poté v ruštině. Je důležité si uvědomit, že toto nebylo autorovým rozhodnutím, ale bylo to způsobeno tím, že Čirikov nemohl najít nakladatelství, které by román vydalo rusky.

Jestli se dá vnímat věnování díla českému národu jako přednost českému publiku před ruským, tak je zřejmé, že věnování je spíše poděkováním za možnost vydat román v Československu.

Je pravda, že Čirikov se zdá být v předmluvě svého románu velmi důrazný, že vše, co je v něm popsáno, je buď zážitkem, který sám zažil, nebo jej sám viděl. Tím zdůrazňuje, že jeho román je takřka zrcadlením jeho vlastního života a obsahuje málo fikce. Avšak po obdržení obrovské kritiky napsal v dopise své dceři, že nerozumí lidem, kteří berou jeho román jako skutečnou událost, protože je to pouze literární dílo. Zdá se, že ve vyjádřeních autora o povaze svého díla jsou určité nejasnosti.

Morgunov (2010) uvádí, že Čirikov věděl, že dílo bude mít nejednoznačné ohlasy ve 20. letech, ale byl přesvědčen, že naprosto jinak ocení knihu potomci. „*Пройдёт сто лет – не останется на земле ни одного из нас, живущих в грозе и буре. Всё пережитое нами, воплощённое в радостном творчестве под пером художников слова и под кистью художников красок, будет с непреоборимой силою притягивать к себе умы и души грядущих поколений, и они в „Великой русской революции“ увидят только*

величественную и захватывающую поэму человечества, рождающую в них сожаление, что всё это давно уже миновало, и зависть к нам – к тем, «кто посетил сей мир в его минуты роковые». Даже наши муки, ваши страдания, если ещё и будучи заметны за пеленою многих годов, покажутся потомкам нашим страницами прекрасной трагедии, возвышающей душу человеческую. И не один читатель пока ещё ненаписанных книг о днях нашей жизни, посиживая в тёплом и светлом кабинете в долгий зимний вечер, оторвавшись от чтения, застынет в раздумьи, с устремлёнными в туман прошлого взорами, и вздохнув, мысленно скажет: «Ах, зачем, я не жил в прошлые века»“ (Morgunov, 2013 str. 80–81).

4.2. Popis díla

Děj románu vypráví osudy dvou bratrů Paromových, Vladimira a Borise a jejich žen Lady a Veroniky v období občanské války v Rusku. Román začíná vzpomínkami Vladimira na svou manželku Ladu a dceru Evu, které zůstaly na Krymu. Vladimír je zraněn a umístěn do vojenské nemocnice, kde se seznámí se snoubenkou svého bratra Veronikou, a s tou se do sebe zamilují. V nemocnici se také seznamují s Jermiškou, který se zamiluje do Veroniky a bude ji pronásledovat po zbytek svého života.

Boris a Lada se setkávají ve vlaku, když se Lada zastane Borise, aby ho z něj nevyhodili. Společně žijí v provizorním městě a navzájem se do sebe zamilují, i přestože Lada je manželkou jeho bratra Vladimira. Když Lada zjistí, že je Vladimír mrtvý, začne po příjezdu na Krym budovat vztah s Borisem. Vladimír však najednou dorazí na Krym. Lada se do něj znovu zamiluje. Boris opět odchází do války, aby nepřekážel jejich vztahu, tam potká Veroniku a zamilují se do sebe. Poté je v lese přepaden a zabit, když jede domu na pohřeb otce Lady.

Veronika přijíždí na Krym a Vladimír se jí svěruje, že ji stále miluje. To všechno slyší Lada, která náhle onemocní a umírá. Její malá dcera Eva zůstává s Veronikou. Jelikož na Krymu začíná válka, tak se Veronika s Evou musí evakuovat, s tím jí pomáhá Jermiška, který v opilosti chce Veroniku znásilnit. Veronika ho nakonec zastřelí revolverem, aby zachránila svůj život a život malé Evy.

Tento román je plný dramatických událostí, milostných vztahů a konfliktů, které mají osudy postav pevně spojené a tyto osudy tvarují jejich životní příběhy.

V následujícím textu budou představeny hlavní postavy tohoto románu. Vladimir Paromov je starším bratrem, který má na Krymu manželku Ladu a dceru Evu. Ve vojenské nemocnici se seznámí s Veronikou a mají spolu milostný vztah. Poté se vrátí na Krym ke své rodině, kde na něj nečeká vřelé přivítání, a tak se skrývá ve skalách. Tam ho navštěvuje Lada. Po příjezdu Veroniky na Krym, se jí svěřuje se svojí láskou, ona ho odmítá a on pak mizí.

Boris Paromov je mladším bratrem. Zatímco je ve válce, jeho snoubenka Veronika pracuje jako sestra ve vojenské nemocnici. Boris se zamiluje do manželky svého bratra a poté, co se dozví o jeho smrti, začíná s ní žít. Stává se otcem dcery svého bratra a novým manželem bratrovy manželky. Když se vrací Vladimir, tak odjíždí do války, kde se znovu setkává s Veronikou, se kterou si slibují lásku. Ta na něj čeká, avšak on je mezitím zabit v lese Jermiškou.

Lada je manželkou Vladimira a matkou jejich společné dcery Evy. Prožívá složité milostné vztahy s oběma bratry. Na konci příběhu se schází s Vladimírem ve skalách a vybírá si jeho, ale zároveň očekává dítě s Borisem. Později však onemocní a umírá na tyfus. Během nemoci ji ošetřuje Veronika, které Lada odkazuje svou jedinou dceru Evu.

Veronika je sestrou ve vojenské nemocnici a snoubenkou Borise. Když se seznamuje s Vladimírem a zjišťuje, že je bratrem Borise, tak mu dává snubní prsten, aby mu ho vrátil. Nakonec začíná žít s Vladimírem, ten odchází na Krym a ona se dostane do zajetí k rudým. Odtud se později dostane a znovu obnovuje svůj vztah s Borisem. Když po třech dnech nedostává slíbenou zprávu od Borise, odjíždí na Krym, kde se setkává s Vladimírem a Ladou. Po smrti Lada se stará o její dceru a odchází s ní z Krymu.

Autor si vybírá pozici pozorovatele a vytváří dynamický děj, který se odehrává na bojišti, v nemocnicích, ve vlacích, hospodách a na Krymu. Válka je zobrazena podrobně, jelikož sám Čirikov válku zažil a zúčastnil se jí – nejdříve balkánské války a pak první světové války jako válečný korespondent. Lze srovnávat toto dílo s dílem jeho současníka Michaila Bulgakovova, *Bílá garda*, které vychází současně s *Šelmou pekelnou*. Děj Bílé gardy se také odehrává na pozadí občanské války, ale svým více politickým zaměřením, dokonale zachycenou atmosférou té doby a přízní k bělogvardějcům, dílo získává přední místo v ruské literatuře 20. století. Je možné, že problém popularity spočívá v tom, že dílo bylo nejdříve vydáno v češtině a mělo cílit na české publikum. Kdyby byla *Šelma pekelná* vydána v Rusku, ne v exilu, jistě by měla větší ohlas. Zdá se, že autor mířil více na sovětské

publikum, neboť se se svým dílem snažil sedět na dvou židlích. Chtěl, aby jeho děj oslovil čtenáře jak v SSSR, tak v Československu, a tak trochu zkritizoval obě strany.

K tomu názoru nás přivádějí jeho úvahy z roku 1924, kdy píše: *„Jestliže lid stejně nenáviděl rudých jako bílých, přece jenom se bál spíš bílých. Proč to? Proto, že bílé hnutí považoval za „panské“, a s návratem „panského carství“ spojoval zcela najisto odebrání zabrané půdy, restituci statkářských práv a krutou odplatu všech pánů za utrpené urážky a ztráty za doby revoluce. (...) Bílí začali se zdáti ruskému mužikovi oněmi „přáteli“, a rudí oněmi „nepřáteli“, o nichž praví lidová moudrost: „Zbav mne, Bože, mých přátel, se svými nepřáteli vypořádám se již sám!“* (Hrala, 2007. str. 121).

5. Můj román. Poznámky uprchlíkovy

Román vyšel těsně po jeho známém díle *Šelma pekelná*. Stává se tak pokračováním jeho úvah o občanské válce, ale v tomto díle jsou tyto myšlenky prezentovány v kontextu vyhnanství. V mém románu ukazuje cestu, jakou museli projít jeho současníci a především on sám, aby unikl rudému teroru. Vylíčil zhroucení světa obyčejných lidí, kteří ztratili domov a ocitli se v koloběhu nenávisti, pronásledování a byli nuceni se toulat po světě a hledat nový domov.

Původní verze byla publikována v ruštině v roce 1926 a vydal jej pařížský časopis *Vozrožděnije* v roce 1925. Do češtiny byl přeložen v roce 1927 F. Hankem a vydán nakladatelstvím F. Topiče v Praze 1927.

5.1. Dobové ohlasy

Po jeho českém vydání vychází krátký článek v nezávislém týdeníku *Přítomnost*, dne 3. března 1927 v sekci „nové knihy“, který nás informuje o vydání Čirikova románu „*Můj román*“. „*Je to jedno z děl nejpozoruhodnějších líčení komunistického převratu v Rusku. Cena brož. Kč 30.-, Kč 35.-, Nákl. F. Topiče Praha I, Národní tř. 2 (Borový, 1927).*

Krátká informace o knize se objevuje v beletristickém a literárním týdeníku *Zvon*. Ve čtyřicátém čtvrtém čísle 14. července 1927 bylo otištěno: „*Jeho romány jsou u nás hojně a rády čteny. Od pěti let, co žije v Praze, vycházejí jeho nové práce buď současně česky s ruským originálem, buď dřív než originál. Nejnovější „Můj román“ jest látkově skoro pokračování před několika lety vyšlého díla „Šelma pekelná“ téhož autora (v „Ruské knihovně“). (...) Český překlad bohužel se hemží nečeskými vazbami a rusismy“ (Č., 1927).* Nepatrný záznam o díle se objevil také ve třicátém druhém čísle *Lidových novin* 19. ledna 1932.

V ruštině mnou nebyly objeveny žádné recenze na tento román. To vyvolává pocit, že román byl mířen pouze na zahraniční publikum, nebo byl naprosto přehlédnut ruskými čtenáři.

5.2. Popis díla

Sám název románu nás odkazuje k tomu, že se jedná o milostný příběh mezi dvěma jedinci z ruské inteligence za doby občanské války v letech 1918 až 1920. Veronika a Ivan se setkávají při evakuaci z Novorosijska na Krym. Ivan se do Veroniky zamiloval na první

pohled a jejich setkání přirovnává k setkání Adama a Evy, ale zároveň nám sděluje, že jejich osud je naopak přirovnatelný spíše k peklu než k ráji.

Ivan zachrání Veroniku před sebevraždou, když se chystá skočit do moře. Veronika se odhodlává k tomuto beznadějnému činu, jelikož její šance dostat se na evakuační loď je nulová. Avšak Ivan, který je lékařem a má možnost se evakuovat spolu s bílou armádou, nabízí Veronice svoji pomoc a poskytuje jí vstupenku na loď jako své fiktivní manželce.

Na Krymu Ivan zjišťuje, že Veronika čeká dítě, avšak ne od svého snoubence ruského důstojníka Volod'i, ale od rudého vojáka, který ji zneužil. Toto byl také důvod, proč se chtěla zabit, protože byla přesvědčená, že jí to její snoubenec Volod'a neodpustí. Dceru nakonec pojmenují po matce a zkráceně jí říkají Vika. Ivan Viku přijímá za svou dceru a když se vojsko rudé armády blíží na Krym, tříčlenná rodina emigruje do Konstantinopole a následně do Bulharska. Ve třech fiktivní rodina prochází ty nejtěžší fáze života do té doby než se neočekávaně objevuje Volod'a, jenž byl dlouho považován za mrtvého. Bere si Veroniku za ženu a Ivan přichází o všechno, protože i dvouletá Vika, kterou Volod'a nedokáže přijmout odchází s matkou pryč.

Jejich manželská idyla však končí hned po svatbě. Veronika nakonec spáchá sebevraždu skokem do moře a Vika tak zůstane na vychování Ivanovi.

V románu se vyskytuje několik hlavních postav. Ivan Petrovič je nedostudovaný lékař, který si titul vysloužil při své práci ve vojenském štábu. Je mu 31 let a do války odešel jako student před šesti lety. Do Veroniky se zamiloval na první pohled a byl ochoten přijmout její dceru jako svou vlastní. Jeho čistá a platonická láska k Veronice se následně přenesla na její dceru, pro kterou se nakonec stává jediným rodičem.

Veronika Vladimirovna Berezjaň – utíkala z Rostova na Krym za příbuznou. Oddala se rudému vojákovvi, aby zachránila svého otce před popravou. Poté otěhotněla a narodila se jí dcera. Celý život čekala na svého snoubence, kterého všichni považovali za mrtvého. Nakonec si ho vzala a nikdy s ním nebyla šťastná. Spáchala sebevraždu skokem do moře.

Čirikov často své hrdinky porovnává s obrazem truchlící Matky Boží, čímž zdůrazňuje jejich cudnou lásku. Oproti tomu nám autor dává do kontrastu bývalou platonickou lásku Ivana Nadju, která se přidává k rudým a je charakterizována jako hrubá a mužská, což ho vede k tomu, že ji sám nazývá bolševickým komisařem. Pokud Veronika svým čistým srdcem zastává v tomto díle všechny, koho postihla válka, tak Nad'a je ztělesněním toho

rudého teroru, před kterým utíkají. Stejně nám autor ukazuje oba milence Veroniky, Ivan je rozumný, hodný a obětavý muž, který jí zachraňuje život. Naopak Volod'a je zlý, egoistický a svým jednáním způsobí její tragický osud.

Setkání Ivana a Veroniky přirovnává k setkání Adama a Evy, čímž nám hlavní hrdina naznačuje, že Veronika byla Bohem stvořena pro něj. Naopak Volod'a se jeví jako ten had, který se vplížil do jejích ráje a za pomoci sladkých řečí si Veroniku podmanil a zničil jejich život.

Pokud je *Šelma pekelná* přirovnávána ke Gogolovým *Mrtvým duším*, *Otcovský dům* k Tolstého *Vojně a míru*, tak *Můj román* svojí sentimentalitou můžeme srovnat s raným dílem Dostojevského *Bíle noci*. Odkazuje nás k tomu platonická láska hlavního hrdiny, který ví, že jeho milovaná miluje jiného, a její slova „kdybych vás mohla mít oba“ nás v této myšlence jen podpoří. V Bílých nocích lze tuto analogii vidět v dějové lince, kdy hlavní hrdinka nakonec utíká se svým milovaným, který se objeví na konci příběhu. Hlavní hrdina zde také zůstává sám.

A. Nazarovova nazývá toto dílo epopejí vyhnanství (Nazarova, 2013). I když je tento motiv v díle nepochybně přítomen, neměli bychom dílo vnímat pouze jako epopej vyhnanství nebo skutečně zápisky uprchlíka. Právě podtitul „Poznámky uprchlíkovy“ nás přivádí do omylu, že bude následovat forma autorského deníku, osobních zkušeností samotného autora. Avšak i přesto, že zahrnuje fakta z jeho vlastní emigrace – cestu na Krym, Konstantinopol a Bulharska, jedná se o fiktivní příběh, jehož cílem je rezonovat v kruzích emigrace a kritizovat rudé. Jedná se spíše o průměrný román s aktuální tematikou, kdy se na popředí historických události rozvíjí milostná linie. Čirikov v *Mém románu* silně romantizuje emigrační události. Hrdinové nezažívají skutečné existenční problémy, pouze vztahové, přesouvají se z místa na místo, ale nezažívají hrůzy té doby.

Překvapivou skutečností je, že Čirikov nejdříve napsal divadelní hru, která měla 18 repríz ve Vídni, ale nebyl spokojen s finančním ohodnocením. Lze tedy předpokládat, že vytvoření románu z divadelní hry bylo motivováno snahou vydělat více peněz za prodej tištěných knih.

„Написал я пьесу, которая прошла в Вене 18 раз и имела успех, но как антибольшевистская вызвала бойкот даже со стороны с [оциал] – д [емократов], усиленные наряды полиции, и вообще напугала дирекцию театра и публику! Тоже не

*розбагател [...] Тысячи три чеш[ских] крон заработал всего. Теперь взял этот сюжет и написал небольшой роман – листов 7, - который продал рижской газете за 3000 крон и чешской – тоже. Вот так и крутишься! ... (Čirikov, 2012. str. 293)“ Ale z jeho dopisu dceři se dozvídáme, že ani s honorářem za celý román spokojený nebyl. „...za *Мой роман [– записки беженца]* я получил аванс в 1500 франков, а когда вся книга разойдется, то окончательный расчет по 10% с номинала [...] . Жди этого окончат[ельного] расчета [...] Так что верное только 1500 фр[анков]. По сравнению с прошлым это 100 рублей [...] за весь роман в 12 с половиной печатных листов [...] А когда-то я получал по 5000 за роман.“ (Čirikov, 2012. str. 293).*

Můžeme předpokládat, že kdyby dílo zůstalo v původním žánru a provedení, mohlo by dosáhnout většího úspěchu. Nyní se tento román ztratil mezi jeho ostatními díly a zdá se, že byl zapomenut. Je natolik druhořadý, že dosud nebyl vydán v novodobé ruské verzi. Možná na to měl vliv i fakt, že společnost byla přehlcená tragickými tématy a občanskou válkou. Dalším důvodem může být přílišná podoba s dílem *Šelma pekelná*.

Dílo se jeví jakýmsi záměrem očistit svoji reputaci po *Šelmě pekelné*, pokud v prvním románu obviňuje rudé a bílé hnutí, tak v díle *Můj román* dává za vinu jen rudým. Hned z prvních stránek, kde hlavní hrdina říká „*Všude zuřila epidemie a cholera, ale lidé se báli lidí a rudé smrti*“ (Čirikov, 1927. str. 16).

6. Otcovský dům

Román *Otcovský dům* je jedním z posledních děl Jevgenije Nikolajeviče. Dílo bylo psané v letech 1929–1931. Čirikov pokusil velmi kategoricky odpovědět na otázku, co přivedlo Rusko nejprve k propasti revoluce a poté k občanské válce. Otcovský dům navazuje na řadu předešlých románů na téma občanské války, revoluce a emigrace. Tragédie smrti rodiny, ztráta křesťanských hodnot, o kterých mluví v dílech *Šelma pekelná* a *Můj román*, jsou více posílené a definitivně rozvinuté v *Otcovském domě*.

6.1.1. Dobové ohlasy

Podle Nazarovové A.V. se v novinách objevily pouze tři recenze na dílo Otcovský dům v roce 1929. Tyto recenze se omezily pouze na převyprávění příběhu a kritiku spisovatele za nadměrné množství publicistických odboček. Kritici neprojevili snahu porozumět důvodům, proč do Otcovského domu chtěl zařadit úryvky ze svých dřívějších publicistických prací, esejí, a etnografických materiálů. Čirikov okamžitě pochopil nedostatek seriózní pozornosti věnované jeho dílu, což mohlo být důsledkem konfliktu vyvolaného jeho předchozím románem *Šelma pekelná*.

6.1.2. Publikace díla

Na Otcovském domě pracoval od poloviny 20. let 20. století. Jedním z důvodů, proč se Čirikov rozhodl napsat román, byla otázka, která trýznila exulanty po dobu celých deseti let. Jestli bylo možné se katastrofě roku 1917 vyhnout, nebo to bylo naprogramováno samotným průběhem dějin Ruska. Po prvé se o budoucím díle zmiňuje v dopise dceři Ludmile v roce 1925: „*Сейчас пишу два романа: один очень большой (две книги, одну кончил – наз[ывается] «Отчий дом»), другой – небольшой, сюжетный; хочу кроме чешского яз[ыка], напечатать в к[акой]-н [убудь] газете и уже потом издать книжкой*“ (Čirikov & Kopršivova, 1999. str. 181).

První dvě části románu vyšly v roce 1929 v Bělehradě, třetí část v roce 1930, dvě závěrečné části byly vydány v roce 1931 tamtéž. Všechny tyto části byly vydány v počtu 2000 exemplářů. Otcovský dům mu vzal hodně sil a o svém vyčerpání píše v dopise dceři: „*Кончил «Отчий дом» и устал: ведь пять книг откатал! Кажется, что уже больше ничего не сочиню, выдохся! Итог. А впрочем, кто знает меру и вес творческой энергии*“ (Čirikov, 2008. str. 282).

V českém překladu byl román vydán v roce 1931 nakladatelstvím Šolc a Šimáček, v překladu A. Nesseho. Titulní stranu zdobila reprodukce obrazu ruského malíře Ilji

Jefimoviče Repina „Demonstrace 17. října 1905“. V roce 2010 byl Otcovský dům poprvé vydán v Rusku v limitovaném nákladu 2500 exemplářů.

6.2. Popis díla

Román popisuje život šlechtické rodiny, bývalých knížat Kudyševových, kteří přišli o svůj titul ještě za dob Pavla I, jelikož jejich otec Pavel Nikolajevič odmítal používat titul. Car se rozčílil, zanevřel na neposlušného šlechtice a přeškrtl v podpisu slovo „kníže“ (Čirikov, 1931. str. 14). Hlavní představitelkou rodinného jmění je stará dáma Anna Michajlovna, matka tří synů: Pavla Nikolajeviče, Dmitrija a Grigorija. Jsme seznámeni s osudem jedné generace rodiny, a to převážně synů Anny Michajlovny. Příběhy vnoučat jsou vylíčeny jen částečně. Hned na začátku se dozvídáme o odlišných pohledech bratrů na „pravdu“ a „Boží království“. V mládí vedou neustálé politické spory, dokud je matka nerozežene. Když se setkávají v otcovském domě, tak to nejen přináší neštěstí a neklid, ale vede k úplnému zničení rodičovského hnízda. Bratři jsou obklopeni „státy“ stejně smýšlejících lidí, vznikají mezi nimi neustálé spory, které odrážejí politické procesy tehdejšího Ruska a vedou ke zhroucení Otcovského domu (Ruska). Bratři začínají jako bojovníci za svobodu a spravedlnost, ale nakonec všichni selhávají.

Hlavními postavami románu jsou, nejstarší syn Pavel Nikolajevič, je bývalý narodnik. Na univerzitě s narodniky – revolucionáři a následně rok strávil ve vězení. Nakonec zůstává žít v rodinném domě, ale přizpůsobuje se okolnostem. Je lichotivý politik, který chytře manévruje a skrývá své skutečné myšlenky a pocity. Jeho snem není zachování Ruska, ale předsednictví poslance Státní dumy. Bere si za ženu Jelenu Vladimirovnu Zamurajevu, dceru generála Zamurajeva, který se pak stává členem zemské rady. Mají tři děti, staršího syna Petra, dceru Natašu a mladšího syna Jevgenija. Za své politické názory je poslán do vyhnanství na tři roky do Archangelska, kde tráví hodně času s revolucionáři a setkává se tam s babičkou ruské revoluce Jekatěrinou Breško-Breškovskou. Vzdává se socialistických idejí a stává se liberálem, organizuje setkání liberálně smýšlejících lidí, takzvaně „buržoazní koláče“.

Prostřední syn Dmitrij vidí pravdu skrze revoluci a Boží království vidí v socialismu. Se svým mladším bratrem Grigorijem studoval gymnázium, ve kterém panoval duch narodnictví, už ve věku 15-16 let byli bratři vystaveni duchu revoluční epidemie. Tam se Dmitrij seznamuje s Aleksandrem Uljanovem, bratrem Vladimira Uljanova. Na univerzitě studuje práva, ale nevidí v tom smysl. S Aleksandrem touží po revoluci a hrdinský teror

vidí jako jediný způsob boje. 1. března roku 1887 v Petrohradě spolu s Alexandrem, Vladimírem a Grigorijem jsou zatčeni za zabití cara a Dmitrij je vyhoštěn na těžké práce. Ve vyhnanství se mu s Jakutkou narodí nemanželský syn, kterého bude vychovávat porodní bába Marja Ivanovna, a posléze mladší bratr Grigorij s manželkou. Do konce života se bude věnovat revoluční činnosti, bude pobývat v Curychu a následně v carském Rusku pod falešným jménem. Při návštěvě otcovského domu, aby nepadl do rukou četníků, spáchá sebevraždu dříve, než se stihne rozloučit s matkou.

Nejmladší syn Grigorij je oblíbencem matky. Říkal, že Boží království je v nás a dojdeme k němu teprve tehdy, až jediným zákonem bude Kristovo evangelium. Četl evangelium a byl tolstojovcem. Spolu s bratrem byl zatčen 1. března 1887. Strávil ve vězení dva roky a následně byl poslán do Astrachaňské gubernie do města Čornyj Jar. Strávil nějaký čas v tolstojovské kolonii a pak pobýval jako poutník. Do otcovského domu se vrací po pěti letech s manželkou Larisou Petrovnou Lugačevou, prostou venkovskou ženou ze sektářské rodiny. Postavili si v Nikudyševce dům a farmu. Nicméně po smrti matky Grigorij s bratrem zdědili veškerý majetek a on se nedokázal vyrovnat s tím, že se stává pánem. Zříká se titulu a odchází do kláštera.

Anna Michajlovna je oslovována jako starší dáma a matka bratrů. Byla představitelkou konzervativního Ruska, zastánkyní cara. Těžce snášela spory synů a po zatčení Dmitrije a Grigorije nimi pohrdala. Do konce svého života se nemohla smířit se snachou Larisou Petrovnou a porodní bábou Larisou Petrovnou Lugačevou, které žily v Nikudyševce. Od dob, co tam pobývaly, nazývala otcovský dům „Nikudyševcův zvěřinec“. Sebevražda Dmitrije způsobila její šílenství a posléze smrt, která symbolizuje konec „domova“.

Vladimir Uljanov byl zrzavý, rudý a nebezpečný. Byl krvežíznivý, chtěl vyhodit do povětří carský palác. 1. března 1887 s ostatními byl vyhoštěn na těžké práce. Studoval na univerzitě v Kazani, přečetl tam díla Karla Marxe a „zbláznil se“. Odjel do Švýcarska, založil tam revoluční buňku a začal plánovat revoluci.

Signifikantní název šlechtického sídla „Nikudyševka“ je odvozený od ruských slov: „k ničemu se nehodící, budižkničemu“ a stává se symbolickým pro celé toto dílo.

Jedná se o románovou epopej, kterou autor sám definuje jako rodinnou kroniku. Jelikož se zamýšlí nad politickými a společensko-historickými procesy, tak se román výrazně liší od širokého spektra děl ostatních exilových spisovatelů. Čirikova rodinná kronika se značně

odchyluje od tradičních vzorů románové kroniky, děl S. T. Aksakova, N. G. Garina-Michajlovského, A. N. Tolstého a dalších. Je to z toho důvodu, že se autor snaží o novou žánrovou formu, která zprostředkovává nový pohled na svět. Zatímco tradiční rodinná kronika zachycuje každodenní život rodiny, několika generací šlechtického rodu a jejich vztahy se sedláky. Jejich popis a rozbor umožňuje autorovi ukázat, že současnost (osudy vnuků) je přirozeně podmíněna minulostí (činy otců a dědů) a osud celé šlechtické třídy lze vidět skrze osud konkrétního rodu (Nazarova, 2013. str. 228).

Čirikov čtenářům představuje osud pouze tří generací Kudyševových. V úvodu nás stručně informuje o způsobu života a mravech předků. Následně se zabývá osudy pouze hlavních hrdinů, přičemž osudy vnuků zůstávají nedokončené, jelikož příběh končí událostmi roku 1905, kde Čirikov dělá tečku za dějinami šlechtické rodiny.

Podle kritiků název epopoje „*Otcovský dům*“ odkazuje k obrazu „šlechtického hnízda“, který ve svém stejnojmenném románu vykreslil I. S. Turgeněv. „Hnízdo“, je symbolem rodiny, domova rodičů, v němž se udržuje spojení mezi rodiči a dětmi (Nazarova, 2013. str. 139). Neporozumění staré dámy se syny se dá porovnat s Turgeněvovým románem *Otcové a děti*, ve kterém autor líčí mezigenerační spory.

Dějová linie pokrývá více než 25 let ruské historie, proto je román často srovnáván s dílem L. N. Tolstého *Vojna a Mir*. Myšlenku, která stála u zrodu epopoje, lze srovnat s myšlenkou, která inspirovala Tolstého. Při zkoumání počátků děkabristického hnutí považoval Tolstoj za nutné se obrátit k době Napoleonských válek roku 1812 a ještě k dřívějším letům, které určovaly vzpurné nálady budoucích revolucionářů z řad šlechty. Po ohlédnutí za 25 lety ruských dějin Čirikov dospěl k závěru, že tragédie roku 1917 se odehrála v období od počátku 80. let 19. století do roku 1905. Kořeny konfliktu spatřoval v činnosti revolučních fanatiků, která zapustila kořeny v organizaci „*Narodnaja volja*“ a později vzkvétala v levicových stranách, jež se v Rusku objevovaly jedna po druhé na přelomu 19. a 20 století (Nazarova, 2013. str. 154).

Je patrné, že se Čirikov rozhodl ukončit svou spisovatelskou kariéru velkolepým románem v duchu velikánů ruské literatury. Bez ohledu na to, zda se přímo snažil napodobit či pouze čerpat inspiraci, nelze přehlédnout, že, i přes jeho vysoké ocenění jako spisovatele před emigrací, se mu bohužel v Československu nepodařilo zopakovat stejný úspěch. V jeho emigračních dílech nalezneme spíše publicistický až přehnaný patos, který zaplňuje jeho úvahy a filozofické myšlenky, jež autor předkládá svým hlavním postavám. *Otcovský dům*

se stává výsledkem jeho uměleckých experimentů a dalo se očekávat, že se stane vrcholem tematiky revoluce a občanské války. Tímto románem se autor pokusil chronologicky popsat osud, který postihl Rusko, a tak očistit svou pověst po kontroverzním románu *Šelma pekelná*. Přestože román nespĺňuje očekávání čtenáře, Čirikov pravděpodobně doufal ve stejný úspěch jako Tolstoj s *Vojnou a mírem* při psaní *Otcovského domu*. Nedocení románu byla nejspíše podmíněna brzkou smrtí spisovatele, pouhý rok po publikaci díla. Dílo se nikdy nevyprodalo; buď kvůli autorově smrti nebo kvůli jeho špatné kvalitě. Ani patrně malý počet recenzí nedokázal dílo zpopularizovat mezi čtenáři. Čirikov nakonec nevěnuje příliš velkou pozornost osudu hlavních hrdinů, a na konci se nedozvídáme, jak se jejich životy vyvinou. Nedostáváme žádné zásadní a nové informace o Leninovi a jeho plánování revoluce, ta je popsána pouze na dvou stránkách. Tím, že dostáváme pouze povrchní informace o historických událostech a ani si nemůžeme vychutnat plynulé vyprávění o rodině Kudyševových, máme spíše dojem, že autor psal na poslední chvíli a svým dílem se snaží zapsat mezi velké autory než přinést významné a kvalitní dílo. Je známo, že se Čirikov v Československu potýkal s finančními problémy, což často také zmiňuje ve svých dopisech rodině, že jeho snahou je vydat nějaké dílo s cílem získat peníze. Tento fakt nás přivádí k myšlence, že autor především zaměřil na naplnění existenčních potřeb při psaní románu a neřídil se touhou vytvořit velké umělecké dílo. Kvalita jeho románu nedosahuje takové úrovně jako u ostatních exilových autorů té doby. Čirikov si na sebe vzal úkol, který, jak si všímáme, nedokázal zvládnout.

Když si pročítáme biografii Čirikova, tak zjišťujeme, že osudy bratrů reflektují život autora jeho účast v revolučních kruzích, zatýkání a vyhnanství. Nikudyševku autor umístil do Simbirske gubernie, odkud je mimo jiné původem i sám Čirikov. Tato zjevná naznačení nám dávají tušení, že autor paralelně srovnává svůj život s důležitými historickými událostmi a dokonce své zkušenosti mezi ně zařazuje.

Vedle fiktivních postav, na kterých je založena dějová linie díla se objevují postavy historické – Vladimir Iljič Lenin, Jekatěrina Brežko-Breškovska, Maxim Gorkij a další. Tím načrtává obrys historického románu. Podle A. Nazarovové neklade nárok na úplnou pravdivost a mnohdy jsou události hyperbolizované a smyšlené. Tím vytváří zcela novou žánrovou formu – kroniku společensko-politického života a smýšlení ruské společnosti (Nazarova, 2010. str. 241).

Čirikov na rozdíl od jiných spisovatelů ve svém díle dal najevo, že za to, co se stalo s Ruskem, můžou nejen bolševici, ale i samotní exulanti. Zatímco opakovaně zdůrazňoval, že jeho cílem není odsoudit své současníky jako viníky, ale pokusit se většině z nich vrátit ztracenou historickou perspektivu. Takový zásadový postoj, otevřeně hlásaný spisovatelem rozčílil emigraci, ale na rozdíl od reakce na román *Šelma pekelná*, byl *Otcovský dům* prakticky přehlédnut.

7. Závěr

Práce „Prózy Jevgenije Nikolajeviče Čirikova“ je zaměřena na život autora, podrobnou interpretaci a analýzu jeho emigračních děl. V kapitolách jsou prezentované dobové recenze a reakce na tato díla, a rovněž prozkoumaná autorova motivace k jejich napsání. Přestože měla jeho práce široký dosah, největší popularitu si nakonec získaly jeho častým a opakujícím s tématem. Tyto romány byly propleteny tragickými osudy milenců, avšak některé jeho seriózní a obsahově rozsáhlejší díla nenašla mezi publikem takový ohlas. Nehledě na to byl Čirikov uznáván jako jeden z nejpřekládanějších a nejvýznamnějších představitelů ruské emigrace nejen v Praze, ale také v Paříži a Berlíně.

Domníváme se ale, že Čirikov nebyl ve své době v Československu výjimečným nebo zvlášť zajímavým autorem a jeho emigrační tvorba ne vždy dosahovala takových kvalit jako u jiných autorů té doby. K tomu přispělo několik faktorů, například jazyková bariéra, jelikož jeho díla byla původně psána rusky a teprve poté překládána – a často docházelo k nepřesnostem v překladech a také velká konkurence v zahraničí.

Kvalita jeho emigračních děl pravděpodobně utrpěla kvůli spěchu při psaní a snaze zpopularizovat se na vlně aktuálního tématu. Čirikov se snažil neustále analyzovat téma války a revoluce ve svých dílech, což nejdříve mělo velkou odezvu ve formě recenzi ať už těch pozitivních nebo negativních, ale postupem času se zájem publika o tohle téma zmenšoval.

V posledních letech začal Čirikov opět získávat pozornost čtenářů, a to díky úsilí jeho potomků, kteří se snaží po letech obnovit jeho dílo. V roce 2015, k osmdesátému výročí jeho smrti, byl natočen film o Čirikovovi režisérem A. Sudilovským, kde členové jeho rodiny a badatelé představili publiku Čirikova nejen jako významného autora, ale milujícího dědečka.

Také po zmírnění režimu v SSSR byla vydána a čtena řada jeho emigračních děl. Proto zůstává nezodpovězenou otázkou, jaké popularity by Čirikov dosáhl v SSSR, kdyby nemusel opustit zemi a zdali by zastínil slavného Maxima Gorkého.

V rámci této bakalářské práce jsem se věnovala a vyzdvihla autorovu osobnímu životu a vyzdvihli jeho silné finanční potíže, které ho provázely po celý život. Psaní literatury zahájil za účelem finančního zaopatření matky a sourozenců. I poté, co se stal uznávaným autorem, finanční potíže ho nepřestaly trápit, neboť pravidelně posílal peníze svým dětem, které byly rozesté po celém světě. Jeho finanční tíseň měla přímý vliv na kvalitu jeho děl, autor psal ve spěchu ve snaze opublikovat romány v co nejkratším termínu. Pokud by nečelil tak závažným

ekonomickým problémům, mohla by nastat otázka, zda by se vůbec věnoval tvorbě těchto románů, nebo by zůstal v oblasti, která mu byla zjevně bližší, a to drama a menší prózy.

Reference

- Ach. (1924). Literatura. Erotika a revoluce. *Nová Doba*, 5–6.
- Borový, F. (1927). Nové knihy. *Přítomnost*, 128.
- Č. (1927). LITERATURA. *Zvon*, 615.
- Čirikov, E. E. (2002). Семья писателя Е. Н. Чирикова во Вшенорах. In *Дни Марины Цветаевой – Вшеноры 2000* Praha: Národní knihovna ČR-Slovanská knihovna.
- Čirikov, E. N. (1931). *Otcovský dům*. Praha: Šolc a Simáček.
- Čirikov, E. N. (1924). *Šelma pekelná*. Praha: J. Otto.
- Čirikov, E. N. (1927). *Můj román*. Praha: F. Topič.
- Čirikov, J. (2008). Persona grata. In *Дом в изгнании*. Praha: RT+ RS SERVIS.
- Čirikov, J., & Kopršívova, A. (1999). *Письма Евгения Николаевича Чирикова к семье*. Praha: Euroslavica
- Čirikov, J. N. (1961). *Повести и рассказы*. Москва: Гослитиздат.
- Čirikov, J. N. (2000). *Зверь из бездны*. Санкт-Петербург: Фолио – Плюс.
- Čirikov, J. N. (2010). *Отчий дом*. Москва: Эллис Лак.
- Čirikov, J. N. (1927). *Мой роман. Париж: Возрождение*.
- Perrepelkin, M. (2020). *Евгений Николаевич Чириков. Самарские страницы жизни и творчества*. Самара: Слово.
- Čirikov, J. N. (2017). *1917 г. Умные разговоры. Статьи, воспоминания и письма Е. Н. Чирикова*. Киев: Каяла.
- Čirikov, E. E. (2012). *Русская акция помощи и писатель Евгений Чириков*. In *Русская акция помощи в Чехословакии. история, значение, наследие*. Praha: Национальная библиотека Чешской Республики – Славянская библиотека Гражданское объединение „Русская традиция“.
- Jena. (1926). Čirikov, E. N.: *Láska komisaře Muravěva*. *Česká Osvěta*, 82.

- J.Š. (1933). S Čirikovem na koroptvích. *Pestrý Týden*, 8.
- K. Čv. (1924). Čirikův (sovětský komisař). *Večer*, 5.
- Kulturní obzor. (1932). *Venkov*, 7.
- Hrala, M. (2007). *Ruská moderní literatura 1890-2000*. Praha: Karolinum.
- MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCI platí pohřed ruského emigranta. (1932). *Dělnická Rovnost*, 4.
- Melniková-Papoušková, N. (1932). Na okraji tvorby E.Čirikova. *Rozpravy Aventina*, 153–154.
- Melnikova-Papoušková, N. (1932). TAK UMÍRAJÍ. *Lidové Noviny*, 7.
- Od J.N. Čirikova “Šelma pekelná.” (1924). *Moravský Večerník*, 3.
- Pechterev, A. S., & Klapka, J. (1993). *Русская литературная эмиграция в Чехословакии (1918-1938)*. Praha – Brno: Филиал института русского языка имени А. С. Пушкина в Праге.
- Ruský spisovatel E. N. Čirikov zemřel. (1932). *Československý Denník*, 2.
- Spisovatel E. N. Čirikov v Jugoslavii. (1930). *Československý Denník*, 6.
- Spisovatel E.N.Čirikov mrtev. (1932). *Český Deník*, 1.
- Tejchmanová, S. (1993). *Rusko v Československu (bilá emigrace v ČSR 1917-1939)*. Jinočany: H & H.
- Veber, V. (1996). *Ruská a ukrajinská emigrace v ČRS v letech 1918-1945*. Praha: Seminář pro dějiny východní Evropy při Ústavu světových dějin FF UK.
- Všimli jste si? (1924). *Lumír*, 112.
- Morgunov, R. (2010). *Поэтика романа Е. Н. Чурикова „Зверь из бездны“*. Disertační práce. Московский городской педагогический университет.
- Dostupné z: <file:///C:/Users/Khrystyna/Downloads/semeynaya-khronika-en-chirikova-otchiidom-kak-itog-ideinykh-i-khudozhestvennykh-iskanii-pis.pdf>. Naposledy navštíveno: 29. 07. 2023

Nazarova, A. (2013). *Семейная хроника Е. Н. Чурикова „Отчий дом“ как итог идейных и художественных исканий писателя*. Дисertační práce. Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова.

Dostupné z: <file:///C:/Users/Khrystyna/Downloads/semeynaya-khronika-en-chirikova-otchii-dom-kak-itog-ideinykh-i-khudozhestvennykh-iskanii-pis.pdf>. [Naposledy navštíveno 29. 07. 2023]

Buškanec, L. (2014). *Памяти писателя Евгения Николаевича Чурикова*. Казанский федеральный университет. Dostupné z: <https://kpfu.ru/news-archive/pamyati-pisatelya-evgeniya-nikolaevicha-chirikova.html>. [Naposledy navštíveno 28. 07. 2023].